

Sarka Ferenc

A magyar tehetséggondozás történetének főbb állomásai.

1. A magyar neveléstörténetben az első feljegyzések inkább „a tehetséges ifjakról” a velük foglalkozó tanárokról szólnak mintsem intézményi szintű tudatos tehetségnevelésről. Az első magyar „iskola” a Pannonhalmán 996-ban alapított bencés kolostor bizonyítéka Géza fejedelem és István királyunk bölcsességének, előrelátásának, ma is aktuális gondolatának: *„csak tanult emberek tarthatják fent a nemzetet, illeszthetik be Európába.”* A Szent Márton hegyen lévő kolostorban folyt „tehetséggondozó munkának” köszönhető hogy igen sok egyszerű szegény sorsú gyerekből lett ekkor pap, tanár, katona.

Az esztergomi székesegyházi iskola a XIV. században a jó eszű szegény tanulók kollégiumává lett, akik külföldi egyetemeken tanultak tovább.

Több nagy alakja van a középkor történetének, akik szegény sorból indultak el és lettek meghatározó személyiségek, mint iskolaalapítók a kornak. Szalkai László, Oláh Miklós, Pázmány Péter, Barkóczy Tamás érsekek, akik felkarolták a jó képességű fiatalokat és juttatták el őket híres egyetemekre. A rendek, az egyház tehetségkereső és tehetségfelkaroló tevékenységéről szóltak ekkor a kor írásai. Az egyházi iskoláztatás történetéből ki kell emelni a protestáns iskolákat, ahol igen nagyszámban foglalkoztak kiemelkedő képességű fiatalokkal. Patakon tanult 1597-ben a zsoldárfordító Szenczi Molnár Albert. A gyulafehérvári és a kolozsvári iskola tanulója volt Apáczai Csere János. A kor nagy tehetségpártolója, ha tetszik mecénása Bethlen János erdélyi fejedelem, aki elrendelte 1624-ben a kiemelkedő képességű jobbágy fiúk iskoláztatását és a kor legkiválóbb oktatóit hívta meg az országba.

Az 1600 – 1700-as évekből meg kell említeni a nagytekintélyű debreceni tanárokat (Martonfalvy György; Maróthi György; Hatvani István) és a tanítványokat. (Fazekas Mihály; Csokonai Vitéz Mihály; Kölcsey Ferenc)

A nagy hírű iskolák filozófiája ekkor a tudomány ápolása, a tehetséges fiatalok felkarolása, a legjobban felkészült tanárok foglalkoztatása, a jó képességű fiatalok külföldi egyetemekre való eljuttatása volt.

A XVIII - XIX században kiemelkedő szerepet játszottak a tehetséges tanulók nevelésében az „iskolakollégiumok” Sárospatakon, Debrecenben, Pápán, Nagyenyeden, Kolozsvárott, Marosvásárhelyen, Eperjesen.

A hazai intézményesített tehetséggondozó munka a XIX. században bontakozott ki. A kor kiemelkedő alakjai - köztük Széchenyi István - szerint *„a nép általános műveltségének emelésével, kiművelt emberfők sokaságával, a kiváló képességek megbecsülésével foglalhatja el Magyarország méltó helyét az európai kultúrában.”*

2. A magyar tehetséggondozás meghatározó egyénisége Harsányi István. Tehetségvédelemmel kapcsolatos hitvallását az alábbiakban fogalmazta meg: **„Vallom, hogy a szellemi tehetség az emberi értékvilág egyik legfontosabb és kimeríthetetlen forrása.”**

A tehetséggondozás korszakai Harsányi István felosztásában:

- az első korszaka a századfordulón indult el és tartott 1931-ig Nagy László haláláig.

- a szervezett hazai tehetségvédelmi mozgalom második korszaka 1935-ben kezdődött

Sárospatakon. *„A mozgalom és időszakának története két részre tagolódik. Az első időszakban bontakozik ki a református gimnáziumok mozgalma, a másodikban - 1941-től - az állam is bekapcsolódik a munkába, s a kormány jelentős falusi tehetségvédelmi alapot létesít. A kiválogatás munkája itt is a Sárospatakon kikísérletezett módszerrel folyik, s ettől kezdve*

együttműködésben halad az állami és egyházi népi tehetségmentési munka Sárospatakon” /Valóság 1981./

A Sárospatakon 1935-ben elindított népi tehetségmentési, tehetségvédelmi mozgalom időközben más református gimnáziumokra is áttért. Ebben az időszakban hozták létre a tehetséges falusi szegény tanulók gimnáziumi iskoláztatását segítő „állami keretben működő nevelőalap.”-ot.

Ez a kezdeményezés áttért más egyházi, állami iskolákra is. Ennek keretében 1946-ban már ezernél több versenyvizsgán kiválogatott szegény sorsú tanuló folytathatta tovább tanulmányait. A tehetségvédelemnek ez a szakasza 1948-ig a 8 osztályos általános iskola és a 16 évig tartó tankötelezettség bevezetéséig tartott. Ugyanis az akkori felfogás szerint a tehetségvédelmi munkát a 8 osztályos általános iskola bevezetése már szükségtelenné tette.

- Harmincévi szünet, hallgatás után 1979-ben, Somogyban indult el a tehetségvédelmi munka harmadik szakasza, amikor is megjelentek a különböző szakmai írások, közzétették az oktatáskutatók e témában végzett kutatásaikat. Ekkor már a tudomány művelői kiemelten kezelték a témát, csak az „oktatási kormányzatnak kell lépnie.” A várt intézkedés első gyümölcse a Ransburg Jenő által vezetett munkacsoport felállítása volt melynek tagja lett az 1989-ben megalakuló Magyar Tehetséggondozó Társaság első elnöke Geffert Éva és jelenlegi alelnöke Herskovits Mária is. Az 1985.évi I. törvényben már megfogalmazódik, hogy az állam feladatának tekinti a kiemelkedő tehetségű fiatalok képességeinek fejlesztését és tudásának gyarapítását. Ezt a korszakot az 1989-es rendszerváltás zárta le, amely gyökeres változást hozott az oktatásügyben is.

A magyar tehetséggondozás következő negyedik korszaka 1989-től indult. Ennek az időszaknak a munkáját az 1980-as évek hazai kutatásai valamint az 1987-ben megalakult Európai Tehetség Tanács (ECHA) szakmai kisugárzó tevékenysége alapozta meg. Akiknek a munkáját ki kell emelni ebből az időszakból Geffert Éva; Herskovits Mária; Gyarmati Éva; Balogh László; Czeizel Endre; Báthory Zoltán.

1989-ben alakult meg Szegeden a Magyar Tehetséggondozó Társaság civil szervezetként mely a magyar tehetséggondozás történetében egyedülállónak tekintendő, hiszen egy civil szervezet áll a magyar tehetséggondozás ügye - szakmai fejlődése - élén.

1996-ban Csermely Péter irányításával újszerű kezdeményezésként kezdte meg munkáját a Kutató Diákok Országos Szövetsége. A program a kiemelkedően tehetséges középiskolás diákok számára biztosít kutatási lehetőséget a legjobb hazai kutatóhelyeken. A diákokat a laboratóriumok, intézetek, műhelyek, mentorok megtalálásában segíti.

2000-ben az Oktatási Minisztérium meghirdette az Arany János Tehetséggondozó Programot mely egy külön korszaknak is tekinthető a magyar tehetséggondozás „napsütötte egén”. A program célja a hátrányos helyzetű kistérségeken élő tanulók felzárkóztatása, a vidéki értelmiség megerősítése, az ott élő tehetséges gyerekek esélyeinek javítása.

2000 és 2008 közötti időszak tehetséggondozó munkáját az igen sokszínű, de egyéni kezdeményezéseken alapuló tevékenység jellemezte. Talán egy volt benne a közös az, hogy háttérben a Debreceni Egyetem Pedagógiai pszichológiai tanszékének szakemberei álltak Balogh László tanszékvezető irányításával. A sok szakmailag magas szinten felépített program egy iskolára egy településre lett kidolgozva. 2003-ban kezdte meg működését a rendszerszerűen felépített egy egész megyére kiterjedő B-A-Z Megyei Komplex Tehetséggondozó Hálózati Program. A rendszerszerű kidolgozója e cikk szerzője és Kormos Dénes szakpedagógus. A program összefogta, felkarolta és anyagilag támogatta az egyéni kezdeményezéseket, kiépítette a tehetségazonosítás és segítség megyei hálózatát, megteremtette a működés szakmai és anyagi feltételeit. A Miskolci Egyetem és a Debreceni Egyetem szakembereinek részvételével, pedig tudományos háttérrel támogatta a pedagógusok

ez irányú képzését/továbbképzését a tanórai és tanórán kívüli tehetséggondozói munkát. A programot több hazai és európai szakember tanulmányozta az elmúlt időszakban és vitte el a kezdeményezés jó hírét Európán kívülre is. A 2008-ban elindult Nemzeti Tehetség Program nagymértékben támaszkodott a B-A-Z Megyei tapasztalatokra is.

3. 2008-ban vette kezdetét a magyar tehetséggondozás jelenlegi korszaka a 126/2008 (XII.4.) OGY határozattal és a 152/2009.(VII.23.) Korm. rendelettel, amely lehetővé tette a Nemzeti Tehetségprogram kidolgozását, megteremtette a Nemzeti Tehetségalap-t (nyitott) és létrehozta a Nemzeti Tehetségügyi Koordinációs Fórumot az Új iskola, Új tudás, Új műveltség program részeként. Ezzel megvalósulni látszik Harsányi István sárospataki tehetségvédő alábbi üzenete a jövőnek.

„Egyre pontosabban körvonalazódtak elképzeléseink. Differenciált alapelveink közül a legfontosabbak a következők:

- *a tehetséggondozást az eddigieknél tervszerűbben, szervezettebben és eredményesebben kell végezni,*
- *a tehetségek fejlesztési programja nem kereshet a gyengébbek, a lemaradók megsegítésére kidolgozott és folyamatosan alkalmazott évtizedes programunkat,*
- *a tehetség-felderítést minél korábbi életkorban kell megkezdeni, de ezt, valamint a fejlesztést meg kell hagyni valamennyi intézmény általános pedagógiai feladatrendszerében;*
- *e tevékenység minden iskola feladata, és minden pedagógus erkölcsi, szakmai kötelessége,*
- *a tehetséges tanulók felderítését és speciális gondozását felmenőrendszerben, „megyei szinten” kell intézményesíteni, egyelőre csak bizonyos foglalkozások kialakításával, elkülönítésével;*
- *a külön szervezett foglalkozások pedagógiai tapasztalatait az első perctől kezdve gyűjteni kell, s e megfigyelések elemzése alapján lehet megszervezni egy tehetséggondozói rendszer folyamatos szervezeti továbbfejlesztését.”*

4. A 20 éves Magyar Tehetséggondozó Társaság.

Története 1989. május 13.-án Szegeden kezdődik, amikor 84 tehetség gondozása iránt elkötelezett – a társadalom szinte minden területéről érkezők – emberek Geffert Éva vezetésével megalakították az MTT-t. Az alapítók többsége ma is tagjai a társaságnak és többen ma már felsőoktatási intézmények oktatói, tanszékvezetői. Geffert Évától a karmesteri pálcát 1992-ben Czeizel Endre orvos genetikus veszi át, aki 2001-ig tölti be az elnöki tiszteletet. Az 1999 és a 2000 évet a társaság egyetlen támogatási fillér nélkül vészeli át. Ekkor már megfogalmazódott a társaság megszűnése is de végül is Trencsényi László javaslatára a közgyűlés az MTT programját fővonalakban megerősítette és megújította a társaság vezetését. Az MTT új elnöke Báthory Zoltán pedagógia professzor lett. 2001 a megújulás és az erőgyűjtés 2002 a fellendülés éve lett. Nőtt a taglétszám, hét pályázatból hat sikeres lett a társaság pénzügyi helyzete stabilizálódott. 2004 nagyszerű nemzetközi szakmai konferencia kerül megrendezésre a Miskolci Egyetemen ahol először látja együtt Európa a világ tehetséggondozásának két meghatározó egyéniségét az amerikai Renzulli és holland Mönks professzorokat.

Az MTT elnökének ekkor – Báthory Zoltán lemondását követően – Balogh Lászlót választja meg egyhangúan a közgyűlés, aki már második ciklusban látja el az elnöki feladatokat.

Szakmailag az MTT meghatározó civil szervezete a magyar tehetséggondozásnak. Szakemberei dolgoznak a Tehetségsegítő Szervezetek Szövetségében, a Nemzeti

Tehetségprogramban, a Géniusz Programban, véleményt mondanak jogszabályi tervezetekről, formálják a magyar tehetséggondozás arculatát.

Miskolc, 2009. szeptember 29.

A szerző:

a Magyar Tehetséggondozó Társaság alelnöke
a Miskolci Egyetem Tanárképző Intézet óraadó oktatója
a Miskolci Rendészeti Szakközépiskola kiemelt főelőadója